

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра німецької та романської філології

КОНЦЕПТОСФЕРА НІМЕЦЬКИХ ПАРЕМІЙ
З НУМЕРАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ
Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти бакалавр

Виконала: студентка 4 курсу 09-1-491 групи
спеціальності 014.02 Середня освіта (Мова і
література німецька, англійська)

Безсмертна Яна Сергіївна

Керівник: к.пед.н., доц. Гоштанар І.В.

Рецензент: к.філ.н., доц. Главацька Ю.Л.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Культурно-національна специфіка німецьких паремій ...	6
1.1. Паремійні одиниці як особливий пласт фразеології німецької мови.....	6
1.2. Джерела культурно-національної інтерпретації німецьких паремій.....	12
РОЗДІЛ 2. Лінгвокультурна специфіка німецьких паремій з нумеральним компонентом	18
2.1. Фразотворча активність нумерологем.....	18
2.2. Семантичне навантаження фразеологічних нумеральних одиниць	23
2.3. Ціннісні доміанти концептосфери німецьких паремій нумеральним компонентом.....	28
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ДОДАТКИ	46

ВСТУП

Фразеологічні одиниці (далі – ФО) як особливі мовні знаки належать до складних і суперечливих явищ мови. Саме вони найвиразніше передають дух і красу мови, вносять до комунікативного процесу цілий світ смислів, особливу образність, виразність, експресивність, аксіологічність, що ґрунтуються на комплексі почуттів та уявлень народу.

Однією з форм пізнання світу, його систематизації та орієнтації у просторі й часі є кількісне впорядкування світу, символом якого виступають елементи мовної картини світу – нумерологеми.

На сучасному етапі розвитку науки про мову здійснюється аналіз особливостей функціонування ФО крізь призму концептуальних зв'язків (Н.Д. Арутюнова, А. Вежбицька, В.І. Карасик, О.С. Куркова, Н.В. Нікітін, М.М. Полюжин, А.М. Приходько, Ю.С. Степанов, Р.М. Фрумкіна, Н. Хомський та інші). Незважаючи на те, що фразеологічна наука має цілу низку спеціальних досліджень, проте досі значення та умовні семантичні вираження числових компонентів ФО не були об'єктом спеціальних досліджень. Водночас у суспільстві зростає інтерес до того, що пов'язано із символікою чисел (аж до містичного), які виражені лексемами, що здатні виступати умовними знаками

Актуальність теми дослідження полягає насамперед у зверненні до лінгвокультурно маркованого матеріалу, аналіз якого допомагає поглибити розуміння ряду дискусійних проблем мовознавства, як наприклад: природа компонента ФО та його роль у мотивації фразеологічного значення.

Метою дослідження є визначення особливостей мотивації лінгвокультурної інформації німецьких паремій з нумеральним компонентом.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

1) визначити рівень національної маркованості ФО німецької мови на основі опертя на доробки в галузі когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології;

2) систематизувати основний корпус досліджуваних ФО німецької мови з нумеральним компонентом;

3) описати етнокультурний зміст німецьких нумерологем на матеріалі фразеологічних одиниць;

4) дослідити мотиваційну базу німецьких паремій з нумеральним компонентом та виділити ціннісні доміанти концептосфери німецьких паремій з нумеральним компонентом.

Об'єкт дослідження є фразеологізми німецької мови з нумеральним компонентом у контексті визначення національної німецькомовної картини світу.

Предметом дослідження є мотиваційна база та комунікативно-функціональні особливості німецьких паремій з нумеральним компонентом.

Матеріалом дослідження слугували понад 150 числівникових ФО, відібраних методом суцільної вибірки з фразеологічних та лексикографічних джерел сучасної німецької мови мови (С. Н. Денисенко, В. І. Гаврись та О. П. Пророченко, В. А. Касландзія, Л. С. Осовецька та К. М. Сільвестрова, Dornseiff, Duden).

Методи дослідження зумовлені метою, завданнями та специфікою аналізованого матеріалу. *Метод лінгвістичного спостереження й опису* використано з метою інвентаризації та класифікації досліджуваної мовної одиниці; *комплексний аналіз* ФО здійснено шляхом виявлення, систематизації та загальномовної характеристики досліджуваної мовної одиниці; а сукупність методик і процедур *концептуального та когнітивно-семантичного аналізу* – для встановлення складників та лінгвокультурологічних особливостей німецьких паремій з нумеральним компонентом.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання основних положень і висновків при підготовці спецкурсів із когнітивної лінгвістики; при укладанні словника індивідуально-авторського фразеовживання; при виконанні курсових та кваліфікаційних робіт.

Структура роботи. Наукове дослідження загальним обсягом 54 сторінки складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (54 найменування) та додатків.

РОЗДІЛ 1

КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА НІМЕЦЬКИХ ПАРЕМІЙ

1.2. Паремійні одиниці як особливий пласт фразеології німецької мови

Серед величезного багатства народної творчості та фразеологічного фонду німецької мови важливе місце займають прислів'я та приказки. З точки зору науковців, вони повинні розглядатися як у фольклорі, так і у фразеології. До фольклору належать прислів'я за своїм походженням. Однак, беручи до уваги широку вживаність прислів'я, його функціонування у словниковому складі мови як одного із важливих елементів емоційно-експресивного мовлення, а також і те, що прислів'я постійно відтворюється у мовленні, а не створюється у ньому знову, прислів'я розглядається у складі ФО.

Через те, що у паремійному фонді кожної мови зафіксовано досвід народу, що передається від покоління до покоління, його традиції, звичаї, моральні й естетичні цінності, він постійно перебуває у полі зору дослідників. Так, Ю.І. Левін вважає, що «мова фразеологізмів несе в собі відбиток духовної і матеріальної культури народу» [20, с. 120].

Дослідженням паремійних одиниць, а саме їх походженням, розмежуванням та вивченням структурних та семантичних особливостей, займалися такі вчені-мовознавці, як Ф. Зейлер, П. М. Костюк, А. Д. Райхштейн, І. І. Чернишова, Ю. П. Солодуб, та інші.

Як відомо, паремійні одиниці становлять один із видів поетичної творчості. У цих афористичних реченнях проявляється переважно в метафоричній формі мудрість і життєвий досвід народу. Осмислюючи найтипівіші явища природи, спільного життя, праці і побуту, людина узагальнює інформацію для запам'ятовування.

Звісно, специфіка мови будь-якого окремо взятого фольклорного тексту зумовлена насамперед його жанровими і художніми особливостями. Через те, що фольклор акумулює в собі найбільш показові особливості національної самобутності будь-якої мови, він має велике значення для поглибленого пізнання національної специфіки, розвитку літературних зразків мови.

Обираючи термінологічний апарат нашої роботи, спираємося на вже відомі фундаментальні дослідження (М.Ф. Алефіренко, Я.А. Баран, Є.М. Верещагін, В.І. Гаврись, С.Н. Денисенко, В.Г. Костомаров, М. Степанова, В.М. Телія, І.І. Чернишова; R. Eckert, R. Klappenbach, W. Fleischer), що розглядають фразеологію в «широкому» розумінні слова [1-2; 3-4; 8; 9; 12; 33-34; 43].

У сучасній фразеології продовжує досліджуватись діахронічний аспект, уточнюється термінологія, досліджуються системні зв'язки ФО, розкривається – із залученням генетичних і типологічних паралелей – механізм фразеотворення. В останні роки з'являються наукові розвідки, присвячені лінгвокультурологічному характеру ФО (М.В. Гамзюк, С. Н. Денисенко, О. Д. Огуй, О.О. Селіванова, В. М. Телія та інші). Учені роблять історичний аналіз національних фразеологічних картин світу, з'ясовують проблематику екстралінгвального фрагмента дійсності щодо тенденцій мовного розвитку.

Розвиток нових підходів до з'ясування національно-культурних особливостей ФО відбувається у руслі антропологічної парадигми мовознавства, зокрема в межах лінгвокультурології. Студіювання мовознавцями ФО у руслі культурології зумовлене тим, що ФО: 1) передає інформацію; 2) зберігає і відтворює культурні настанови народу. Адже семантику ФО, за А.О. Кібриком, можна вважати інформаційним текстом, різноманітні значення якого проходять через «фільтр» ментальності мовної особистості й трактовані у просторі

соціального та культурного знання, активізованого мовцем у момент спілкування [18, с. 103].

Як зазначає О.О. Калякіна, ФО є специфічні «мовні формули», що містять у своєму змісті заряд експресії та емоційної оцінки, виявляють зображально-виражальні, естетичні властивості мови, детерміновані особливістю сприйняття світу, своєрідністю менталітету нації [16, с. 97].

Д.Б. Гудков і М.Л. Ковшова вважають, що ключовою ланкою культурної інтерпретації ФО є співвіднесення його слів-компонентів із кодами культури. Таких кодів може бути декілька, наприклад, народна мудрість, яка зафіксована в прислів'ях (*Man muss das Eisen schmieden, solange es heißt. Man soll die Bären haut nicht verkaufen, ehe der Bär gestochen ist*) [11, с. 102].

Отже, співвідношення мовних значень з тим чи іншим культурним кодом і складає зміст культурно-національної конотації.

Водночас паремії кваліфікують також як прецедентні феномени, що формують когнітивну основу лінгвокультурної спільноти. Прислів'я утворюють чітко організовану групу мовних одиниць із неоднорідними семантичними характеристиками. Внутрішня форма паремій фіксує у собі певну ситуацію, що, імовірно, пов'язана з дійсністю. Ця ситуація, як зазначає О.О. Селіванова, переосмислюється й стає підґрунтям внутрішньої форми ФО, набуває певної ціннісної орієнтації, що закріплює свідомість прийдешніх поколінь [29, с. 12].

На сьогодні явище прецедентності широко вивчають у різних галузях науки: лінгвістиці, фольклористиці. В першу чергу, на думку О.Л. Морозова, це пов'язане з тим, що прецеденти як мовні одиниці, в основі яких лежать загальні фонові знання (соціальні, культурні чи власне лінгвістичні), здатні зберігати культурно значущу інформацію певної лінгвокультури.

У лінгвістичну науку термін «прецедентні тексти» вперше увів Л. Ю. Федорова [36]. Подальший розвиток цей термін одержав у працях В. В. Красних, І. В. Захаренко та ін.

Слідом за О. Сприсою, розуміємо прецедентні феномени як:

- 1) добре відомі всім представникам національно-лінгвокультурної спільноти;
- 2) актуальні в когнітивному (пізнавальному та емоційному сенсі);
- 3) звернення, до яких постійно відновлюється в мовленні представників тієї чи іншої національно-лінгвоспільноти (зберігаються у вигляді штампів свідомості), що формують когнітивну одиницю, організовану за типом фрейм-структури – «пучка» передбачуваних асоціативних зв'язків) [32, с. 290].

На думку В. В. Красних, прецедентне ім'я – це індивідуальне ім'я, що пов'язане або з широко відомим текстом, або з прецедентною ситуацією; це своєрідний складний знак, під час вживання якого в комунікації відбувається апеляція не до референта, а до набору диференціальних ознак цього прецедентного імені [36, с. 19].

Головна ознака прецедентного імені – це наявність інваріанта сприйняття цього імені, що зберігається в когнітивній базі. Згідно з твердженням О.О. Селіванової, паремійні одиниці мають певну концептуальну структуру, що містить у собі вербальну і невербальну інформацію, отриману завдяки сприйняттю та усвідомленню дій, явищ [31, с. 83].

Варто зазначити, що сфера вживання паремійних одиниць набагато вужча порівняно з іншими ФО. На думку І.Ф. Заваринської, це пов'язано з тим, що прислів'я, як ціле судження з повчальним змістом, потребують відповідного контексту, а не включаються в речення в якості його частини, як інші фразеологізми [14, с. 140].

Характерна ознака прислів'їв та приказок виявляється у можливості передавати загальне у конкретному. Так, у конкретній

формі відтворюються ті чи інші типові позитивні чи негативні якості людей та їх стосунків, явища природи:

«Zwei Köpfe sind besser als einer» – Одна голова добре, а дві краще.

«Aus einem kleinen Funken kommt oft großes Feuer» – Часто з маленької іскри виникає великий вогонь.

«Auf einem Bein kann man nicht stehen» – На одній нозі не встояти.

«Auf der Hohe Gipfel vergiss nicht, was ein Freund wiegt in der Not» – Не буває лиха без добра.

Завдяки конкретному вираженню загального прислів'я застосовуються задля оцінки різних однотипних подій та явищ.

Час виникнення багатьох паремійних ожиниць сміливо можна виднести до сивої давнини. Свої життєві спостереження, особливо стосовно явищ природи, люди здавна фіксували у коротких висловлюваннях, які віками відточувалися, шліфувалися й набували дедалі досконаліших форм. Джерелом таких афористичних висловлювань завжди було життя в усьому його розмаїтті. Вони зароджувалися в процесі осмислення народного досвіду і з виключною повнотою відображали думки людини.

Поряд з фольклорними прислів'ями та приказками в народі широко побутують влучні образні вислови літературного походження. Чимало прислів'їв пішло в народ з творів відомих німецьких письменників та поетів, таких, як В. Гете, Ф. Шіллер, Г. Гейне. Частина німецьких прислів'їв та приказок була запозичена з інших мов. Як стверджує ..., вплив літератури на творення народних прислів'їв – процес активний, він сприяє збагаченню загальної скарбниці поетичної творчості народу і свідчить про розвиток і суспільну вагу професійної літератури в культурному житті народу [19, с. 112].

Сама назва прислів'я свідчить про те, що в житті вони завжди вживаються при слові, при розмові, набираючи в кожному окремому випадку відповідного значення. Семантика прислів'я і приказки в

значній мірі залежить від живого застосування їх у розмовному чи писемному мовленні. Постійно народжуються нові прислів'я, відмирають старі, що віджили свій вік і не мають в сучасному суспільстві основи для подальшого існування. Певна кількість прислів'їв, зазначає В.Д. Ужченко, втрачає первинний зміст і або переосмислюється, або переходить в розряд іронічних висловів чи звичайних мовних зворотів [35, с. 145].

Найбільш стійкими, як правило, є ті паремійні одиниці, що містять узагальнення життєвого досвіду у більш широкому плані:

«*Heute ist besser als zehn Morgen*» – Сьогодні це краще ніж десять завтра.

«*Sieben Mann pflegen auf einen nicht zu warten*» (*sieben Mann warten nicht auf einen*) – Семеро одного не чекають.

«*So sicher, wie zwei mal zwei ist vier*» – Зрозуміло як два на два чотири.

«*Drei machen einen Rat*» – У трьох думати краще.

«*Wenn zwei sich streiten, freut sich der dritte*» – Коли двоє сваряться, радіє третій.

Саме такі паремійні одиниці віддзеркалюють національну своєрідність, художньо правдиві особливості народного життя минувшини, історичну епоху, соціальні взаємини, особливості побуту народу, його естетичні і моральні погляди, звичаї, почуття і світогляд.

У цілому, паремійні одиниці становлять ніби звіт правил, якими людина має керуватися у повсякденному житті. Вони рекомендують чи застерігають, схвалюють або засуджують, повчають, бо містять у собі авторитет минулих поколінь.

Таким чином, важливу роль у відображенні змін, що відбуваються в історії кожного народу, відіграють паремійні одиниці як маркери національно-культурного компонента мови. Саме вони сприяють розширенню світогляду людини, знайомлять з історією, культурою

країни, мову якої вивчаємо та є джерелом збагачення фразеологічного складу німецької мови.

1.2. Джерела культурно-національної інтерпретації німецьких паремій

Тематичне розмаїття паремійних одиниць німецької мови зумовлене нерозривним їх зв'язком з життям народу, відображенням у них історії, побуту, звичаїв. Паремії мають надзвичайну суспільну цінність, що полягає у пізнавальному, ідейно-виховному та естетичному значенні, у багатому життєвому досвіді, глибоко ідейному сенсі, великих художніх здобутках і національній своєрідності.

У когнітивно спрямованих наукових розвідках ФО вважають мовним феноменом та пояснюють процес їхнього виникнення та сприймання на основі когнітивних механізмів (І.Ф. Заваринська, М. Норден, А.М. Приходько, Е. Роос, О.О. Селіванова, Р.В. Угринюк та ін.). Все більше зацікавлення викликає дослідження особливостей метафоричної концептуалізації у ФО різних мов. Саме вивчення концептуальних метафор у порівнянні з різними мовами дає змогу зробити висновок, що когнітивні механізми мають універсальний характер.

Слідом за А.М. Приходьком, вважаємо фразеологічну об'єктивацію одним із прийомів аналітичного втілення концептів [28, с. 112]. Основу більшості ФО утворюють концептуальні метафори, які ґрунтуються на образах, пов'язаних з емоційним станом, ментальними рисами людини, різноманітними почуттями й вчинками.

У фразеології, зазначає І.В. Кононенко, з особливою очевидністю проявляється зв'язок мови з культурою етносу, сценаріями комунікативної поведінки її мовних особистостей, з національно-культурними цінностями етносу, у якій через усталені концепти

етнокультури відображається національний менталітет соціуму [19, с. 39].

Отже, кожен народ, створюючи образну основу ФО, послуговується власними специфічними реаліями з повсякденної дійсності. Тож значення ФО розвивається в певному мовному колективі на основі опертя на усталені звичаї й традиції. Крім того, ФО містять у собі додаткові семантичні та стилістичні елементи, що доповнюють предметно-понятійний зміст мовної одиниці й надають їй експресивної функції на основі відомостей, співвідносних з культурно-історичним, світоглядним знанням мовців.

Згідно з твердженням О.С. Юрченко, обов'язкова наявність узагальнення і часто оціночного змісту утворюють характерний для паремій повчальний зміст, так як акумулюючи у собі народний досвід, паремійні одиниці орієнтуються своїм змістом майже виключно на людину [38, с. 41].

В. М. Телія вважає, що паремії утворюють особливий корпус «паралінгвістичних єдностей», значення яких сформоване поза безпосереднім мовним структуруванням [34, с. 239].

Мовна форма паремій у значній мірі визначається їхніми основними рисами, а саме:

- узагальнюючим характером змісту,
- фольклорним походженням,
- переважно побутово-розмовною сферою вживання [34, с. 240].

Саме тому німецькі прислів'я – це здебільшого оповідальні і спонукальні пропозиції. Питальні й окличні конструкції для них не характерні. Пануючою формою дієслова в прислів'ях виступає «позачасовий» презенс індикатив:

«Zwei Hund an einem Bein kommen selten überein» – два ведмедя не уживаються в одній берлозі

«Eines schickt sich nicht für alle» – Кожному своє.

«*Aus einem kleinen Funken kommt oft großes Feuer*» – Часто з маленької іскри виникає великий вогонь.

«*Zwei Köpfe sind besser als einer*» – Одна голова добре, а дві краще.

На основі аналітичного огляду фахової літератури розподіляємо німецькі паремійні одиниці на такі семантичні класи:

- 1) розумова здатність;
- 2) пізнавальні здібності;
- 3) ефективне використання набутих знань у процесі життєдіяльності;
- 4) соціальний фактор як активна діяльність життєвого досвіду;
- 5) природні задатки;
- 6) здатність вирішувати завдання.

Отже, прислів'я включають у себе досить важливі загальні висновки про закономірності життя, природи та суспільства:

«*Besser ein Auge verlieren als den guten Ruf*» – Краще одне око, ніж втратити хорошу репутацію.

«*Ein Narr war je so dumm, er fand einen, der ihn für klug hielt*» – Ніхто дурня не похвалить крім самого себе.

«*Zwischen zwölf und Mittag vieles noch geschehen mag*» – За хвилину багато чого може відбутися.

«*Ein Narr kann in einer Stunde mehr fragen, als zehn Weisen in einem Satz beantworten können*» – На дурні питання не має правильної відповіді.

Як бачимо, у пареміях відтворюється величезне пізнавальне значення. Одне прислів'я, проте має таку важливу думку або висновок, що відображають багатосторонню картину життя. Ідейно виховна роль прислів'я визначається також тим, що вони мають абсолютно чітку цілеспрямованість: виховують у людині позитивні риси характеру. У паремійних одиницях народом високо оцінена хоробрість та сміливість, чесність, вірність, згуртованість:

«*Besser ein eigenes Auge als zwei fremde*» – Краще побачити все на власні очі, ніж почути від інших.

«*Ein alter Freund ist zwei neue wert*» – Кожух ліпше новий, а приятель старий.

«*Ein gutes Gewissen ist das beste Ruhekissen*» – Хто чисте сумління має, той спокійно спати лягає.

«*Unrecht Gut kommt selten auf der dritten Erben*» – Чуже про запас не йде.

«*Ein Gewiß ist besser als zehn Ungewiß*» – Один знайомий краще ніж десять не знайомих.

«*Viele Hände machen schnell Ende*» – Де руки й охота, там спора робота.

«*Freunde in der Not gehen zehn auf ein Lot*» – Друзі пізнаються у біді.

Афористичні вислови даного типу оперують поняттям добра і зла, гідності та безчестя:

«*Ein gutes Wort findet einen guten Ort*» – Добре слово до серця доходить.

«*Sieben sollen nicht harren auf einen Narren*» – Семеро не чекають на дурня.

«*Wo sechs essen, wird auch der siebte satt*» – Де шестеро їдять, там і сьомий буде ситий.

«*Ein alter Freund ist zwei neue wert*» – Старий друг вартий двох нових.

Чи не найбільша група прислів'їв та приказок присвячена народному протесту проти соціальних пороків суспільства, що породжують зраду, лукавство, улесливість, криводушність, скупість, боягузтво:

«*Erziehst du dir'nen Raben, wird er dir die Augen ausgraben*» – Годуй ворону, а вона тобі потім око виклює.

«*Sucht man Hilfe in der Not, tut man oft ein groß Gebot*» – Як потопає – сокиру дає, а як порятують – поприща шкодує.

«*Man soll nicht zwei Hasen auf einmal jagen*» – за двома зацями погонишся, ні одного не спіймаєш.

«*Der eine hat die Muhe, der andere hat die Brühe*» – один працює, а інший заробляє.

Повчання важливі життєві поради нерідко висловлюються у формі висміювання негативних якостей людей:

«*Sei eine Schnecke im Raten, ein Vogel in Taten*» – Не спіши язиком, спіши ділом.

«*Erst besinnen, dann beginnen*» – Тричі відміряй, а раз відріж.

«*Erzähle mir keine Romane!*» – Не базікай багато!

Змістом багатьох прислів'їв, як відверто дидактичних, так і образних є праця і ставлення до неї. При цьому афористичні вислови таврують лінощі та бездіяльність: «*Der eine sät, der andere schneidet*» – Один сіє, а інший жне.

Народною повагою користується наука та освіта: «*Ein Geiger zerreißt viel Saiten, eh'er Meister wird*» – Без муки немає науки. Філософським змістом відзначаються прислів'я та приказки про розум людини. У них висловлені глибокі думки про мудрість, швидкість розуму, який є не тільки скарбом, а й красою людини: «*Zwei Köpfe sind besser als einer*» – Одна голова добре, а дві краще.

У німецьких прислів'ях та приказках висміюється та засуджується нерозумність, необачність, недалекоглядність людини. Про це яскраво свідчать такі приклади: «*Ein Esel schilt den anderen Langohr*» – Сміється горщик з котла, а обидва чорні до тла.

Народна філософська думка сконденсована в афоризмах про щастя і долю, здоров'я людини:

«*Jeder ist seines Glückes Schmied*» – Всяк сам собі долю кує.

«*Ein gesunder Geist in einem gesundem Körper*» – У здоровому тілі – здоровий дух.

Таким чином, важливу роль відіграють паремійні одиниці повчального та виховного спрямування. Їх популярність і довговічність визначається важливістю суджень, які органічно відбивають багатогранне людське життя. Спостереження за характером життя людей призвело до узагальнень, порад і думок щодо поліпшення їх поведінки, стосунків із колективом, ставлення до праці, науки.

Паремійні одиниці мають як характерні для усіх сталих сполучень риси, так і власні особливості, а саме: вони відтворюються у мові в готовому вигляді поряд з окремими словами. Крім того, відрізняються загальнонародною або більш вузькою загальнонавчальною. Для них є характерним відносно постійний склад компонентів, а для багатьох – і відносно постійна граматична форма. Прислів'я виконують у мові комунікативну функцію, володіючи всіма ознаками речення, а саме: предикативністю, номінативністю, двоскладністю. Прислів'я постають висловами, що створені й обертаються в народі, висловлюють закінчену думку у стислій, влучній та образній формі.

Отже, паремії як компоненти культури віддзеркалюють ментальність певного народу, його психологію й філософію, духовні орієнтири та картину світу загалом. Тож паремії виконують не лише мовну, але й культурну функцію, транслуючи культурні смисли та стереотипні уявлення.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА НІМЕЦЬКИХ ПАРЕМІЙ З НУМЕРАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ

2.1. Фразотворча активність нумерологем

З'ясовано, що причиною постійної уваги до ФО є той факт, що на відміну від слова, що є основною мовною одиницею, ФО містять у собі набагато більше інформації в різних аспектах: когнітивному, лінгвокультурологічному, функціональному тощо. Це й мотивує інтерес до вивчення ФО у площині когнітології, адже ідіоматика прямо відображає когнітивну діяльність членів мовного колективу. Необхідність знайти знакове вираження певних подій, явищ та відчуттів

ФО з'являються у результаті необхідності знайти знакове вираження для певних подій, відчуттів та ситуацій, які тісно пов'язані з людиною в суспільстві, з відносинами між людьми.

На думку, В. І. Карасика, «мова пам'ятає і зберігає таємниці, в ній прихований вищий сенс. Це дає право говорити про когнітивну пам'ять слова» [17, с. 27]. Але при цьому і сама система мовних значень зв'язана з системою знань відношень когнітивної інтерпретації. Йдеться про «культурні знання» як частину культуро-мовної компетентності носіїв цієї мови.

В останні десятиліття лінгвісти все частіше досліджують ФО з національно-культурної точки зору, що дозволяє проаналізувати, з одного боку, найрізноманітніші системні зв'язки в мові, а з іншого – виявити особливості культур носіїв досліджуваної мови, щоб розкрити загальні та специфічні характеристики національних особливостей.

Національно-культурна специфіка внутрішнього контексту ФО можлива за наявності в їхньому складі різних кодів: соматичних, зоонімних, фітонімних, артефактних тощо, а також завдяки

розумінню тієї лінгвокультурної інформації, яка закладена в мотивуванні ФО, тобто підтексті, образності, семантиці.

Важливою характеристикою фразеологічного складу будь-якої мови є міра фразотворчої активності компонентів. Конкретні лексеми кожної мови різною мірою беруть участь у формуванні ФО. Фразотворча активність обумовлена певними інтра-та екстралінгвістичними чинниками. Переважна більшість компонентів ФО мають також своє самостійне існування в лексичній системі мови. Як правило, це багатозначні слова, окремі переносні значення яких відчуюються й у фразеологічному значенні (*Kopf, Herz, Zunge, Stein, Seele*). Проте, вирішальну роль відіграють, безсумнівно, їх первинні значення [40].

Отже, фразеологічна система чітко демонструє свою семантичну спрямованість на людину. Так, у процесах фразотворення домінують конкретні назви на позначення частин тіла людини, екологічного середовища, елементів побуту, продуктів духовної та матеріальної діяльності людини.

Невідомою складовою загального фразотворчого процесу є формування емотивного компоненту ФО. Стійкі словосполучення виникають утворюються в системі мови завдяки переосмисленню слова, сполучення слів, що містять емотивну інформацію. На думку В. І. Болотова, емотивність як категоріальна ознака ФО може змінюватися під час семантичного вторинного фразотворчого процесу: доповнюватися предметно-логічним значенням, підсилюватися, послаблюватися, змінювати сему оцінності, може відбуватися перехід як від вираження однієї емоції до комплексу емоцій, так і навпаки [6, с. 21].

Культурна інформація, за О.О. Селівановою, є сукупністю культурно-маркованих знань та уявлень носіїв певної культури, репрезентована в мовних одиницях, текстах, формах комунікативної поведінки, різних семіотичних системах [30, с. 380].

Отже, ФО з нумеральним компонентом у цьому випадку яскраво ілюструють національно й культурно зумовлені концепти в мові. Розвиток сучасного суспільства характеризується підвищеним інтересом до нумерології як мови чисел, що стає важливим інструментом розуміння й самопізнання людини.

До актуальних проблем на сьогодні, як стверджують С. О. Швачко та І. К. Кобякова, належать питання «парадигматичної й синтагматичної організації квантитативних одиниць», визначення способів і засобів позначення кількості, їх залежність від іманентної структури мови та лінгвістичних факторів [37, с. 30].

Числівники, що входять до складу ФО, не лише виконують основну функцію на позначення певної кількості, але й, абстрагуючись, можуть втрачати числове й набувати переносного значення.

Мовним маркером національно-культурної свідомості виступають, за І.В. Приваловою, нумерологеми, під якими розуміють семіотичні одиниці, що містять цифри як національну категорію міри, та у яких знаходять своє відображення особливості кількісної символізації етнокультури, стереотипи національного мислення, стратегії й тактики в кількісному представленні світу [26, с. 62].

Для позначення національно-культурної маркованості мовної системи дослідниця пропонує вживати термін *мовний маркер національно-культурної свідомості*, який визначає як «втілювач образів етнолінгвокультурної свідомості та культурно зумовлених знань, які формують національні когнітивні бази етнолінгвокультурних особистостей» [26, с. 60-61], тобто, це етнокультурне «навантаження» концепту.

Як стверджує І.В. Кононенко, у ФО з особливою очевидністю проявляється зв'язок мови з культурою етносу, сценаріями комунікативної поведінки її мовних особистостей, з національно-культурними цінностями етносу, у якій через усталені концепти

етнокультури відображається національний менталітет соціуму [19, с. 39].

Розглядаючи питання виникнення ФО з компонентом числа, потрібно звернути увагу на такі шляхи первинного фразотворення, як семантичні, структурно-семантичні, структурні або граматичні, а також утворення ФО на основі іншомовного матеріалу.

Розглянемо семантичні шляхи утворення ФО з компонентом числа. Існують різні способи утворення, проте спільним є те, що первісне вільне словосполучення стає якісно новим сталим утворенням. Інакше кажучи, ФО виникають внаслідок семантичного зсуву. Метафоричне та метонімічне перенесення значень – основні опосередковані способи відтворення явищ реальної дійсності, що передаються за допомогою ФО, наприклад: *Zwischen zwei Stühlen sitzen; Zwei Fliege mit einer Klappe schlagen.*

Фразеологічні властивості притаманні найбільшою мірою крилатим висловам, які в процесі комунікацій набувають узагальнено-метафоричного характеру. Наприклад: *Besser ein Vogel in der Hand als zehn über Land; Wer länger schläft als sieben Stund, verschläft sein Leben wie ein Hund; Zwei Herren dienen* [НУФС, с. 105].

Таким чином, ФО набуває в процесі свого розвитку узагальненого значення, яке потім абстрагується від конкретних значень складових компонентів, котрі як морфологічні частини перетворюються у єдині семантико-синтаксичне ціле. Виникнення багатьох ФО зумовлено певними соціальними умовами та різноманітними життєвими ситуаціями, професійною діяльністю людини, міфологією та сучасною художньою літературою тощо.

Так, з професійною діяльністю людини пов'язане походження багатьох ФО з нумеральним компонентом:

«*Die zweite Geige spielen*» – Грати в другу скрипку.

«Für **einen** Gebildeten gibt man **zwei** Ungebildeten» – На одного освітченого є два не освітчених.

Наступні ФО пов'язані з назвами німецьких грошових одиниць, розмір довжини та ваги:

«Nicht für fünf Pfennig!» – Небагато! Аж ніяк! Ні в якій мірі!

«Keinen schönen Groschen wert» – Це не коштує ні копійки.

«Seine drei Heller überall dazugeben» – Втручатись скрізь (в розмову).

«Der eine ist einen Dreier wert, der andere drei Pfennige» – Один одного вартий.

«Eine gute Ausrede ist drei Batzen wert» – Хороша відмовка коштує трьох батценов.

«Drei Meilen gegen den Wind riechen» – За версту чути що-небудь [НУФС, с. 35].

З урахуванням основної ознаки фразеологічності-семантичного зсуву – нами розглядаються паремії з нумеральним компонентом, що мають структуру розповідного і спонукального речення:

1) Прості поширені і непоширені речення:

«Drei machen ein Kollegium» – Троє – це вже рада.

«Zwei Bären vertragen sich nicht in einer Höhle» – Два ведмедя не уживаються в одній берлозі.

«Armut ist der sechste Sinn» – Біда всього навчить [НУФС, с. 47; 155].

2) Складні речення:

«Wer länger schläft als sieben Stund, verschläft sein Leben wie ein Hund» – Хто спить більше ніж сім годин, той проспить усе своє життя.

«Wenn zwei das gleiche tun, ist es nicht das gleiche» – Коли двоє роблять однаково, це не є однаковим.

«*Ein Narr kann in einer Stunde mehr fragen, als zehn Weisen in einem Satz beantworten können*“ – На дурні питання не має правильної відповіді [НРФС, с. 168, 208].

Таким чином, паремії з нумеральним компонентом як комунікативні числівникові ФО німецької мови структурно організовані як речення і співвідносні з ними. Вони виконують у мовленні комунікативну функцію, тобто служать для вираження будь-якого повідомлення, яке має певний логічний зміст. Отже, і внутрішні процеси розвитку мови, і зовнішні фактори життя і діяльності людини відіграють значну роль у виникненні паремій з нумеральним компонентом.

2.2. Семантичне навантаження фразеологічних нумеральних одиниць

Паремії як складова частина розмовного мовлення втілюють у собі все багатство образного слова. Обов'язкова наявність узагальнення і часто оціночного змісту утворюють характерний для паремій повчальний зміст, так як конденсуючи народний досвід, прислів'я орієнтуються своїм змістом майже виключно на людину.

У пареміях з числівником у якості компонента містяться позначення конкретної ситуації, що має узагальнене значення і відображає народну мудрість: «*Den ersten Tag ein Gast, den zweiten eine Last, den dritten stinkt er fast*».

Характерною особливістю є частіше вживання числівників у прислів'ях і приказках без супроводу іменників, тобто в самостійній функції. Найчастіше пропущеними виявляються слова: *Menschen, Mann, Jahre, Uhr, Füße, Pferde, Sachen, Dinge*:

«*Wo zwei sprechen, ist der Dritte ein Knochen im Halse*».

«*Wer mit Zwanzig nichts kann, mit Dreißig nichts weiß, mit Vierzig nichts hat, und macht mit Fünfzig keine Kehre, für den gibt's keine Hoffnung mehr*».

Як показав проведений аналіз, у німецькій мові широко представлені ФО із нумеральним компонентом *Eins, Zwei, Drei, Vier*. Розглянемо їх семантичне навантаження.

Як показав проведений аналіз, значення паремій з нумеральним компонентом може бути різноманітним, а саме: від нейтрального значення до емоційно забарвленого. За В.М. Телією, значення ФО завжди містить у собі вказівку на образ, що покладено в основу вибору конкретного слова задля номінації нового позначуваного [33]. Цей образ завжди пов'язаний з аналогією або порівнянням, як одним зі способів встановлення подібності.

Отже, перейдемо до аналізу паремійних одиниць з нумеральним компонентом *Eins*. Насамперед нумерологема *Eins* виступає образом початку, первинності, єднання, якоїсь спільності:

«*Ein Faden von vielen gibt für den Bettler ein Hemd*» – Зі світу по нитці й жебраку сорочка.

«*Einer für alle, alle für einen*» – Один за всіх і всі за одного.

«*Ein faules Ei verdirbt den ganzen Brei*» – Одна ложка дьогтю псує бочку меду.

Підтвердженням цього є думка Д. Тресиддера про те, що «число один символізує первинну цілісність, божественну сутність (або Творця), світло або сонце, джерело життя» [49, с. 248].

Варто наголосити, що дуже поширеними в багатьох мовах є паремійні одиниці з нумеральним компонентом *Zwei*. Характерною особливістю для цих паремійних одиниць є наявність майже для кожної єдності еквівалента, значною мірою подібного за образною складовою, семантикою, синтаксисом в інших мовах:

«*Richter sollen zwei gleiche Ohren haben*» – Спочатку розсуди, потім засуди.

«*Von zwei Übeln wählt man das kleinere*» – З двох зол обирають менше.

«*Zwei Köpfe sind besser als einer*» – Одна голова добре, а дві краще. Розум добре, а два краще.

«*Man soll nicht zwei Hasen auf einmal jagen*», «*Wer zwei Hasen auf einmal jagt, fängt keinen*» – За двома зайцями поженешся, жодного не піймаєш.

Як бачимо, окремі паремії, які мають еквіваленти в іншій мові («*Richter sollen zwei gleiche Ohren haben*» – Спочатку розсуди, потім засуди) містять в собі різні символи, що є основою образного наповнення та семантичної значимості ФО. Так, у німецькомовній картині світу об'єктом здійснення подібної дії обран суддя, тобто особа, яка чинить суд, висловлює думку згідно із законом. Різні образи, що лежать в основі даних ФО, пов'язані з національно-культурною специфікою, зрозумівши яку, ми зможемо дати відповідь не тільки на це питання, але й на багато інших, які виникають у великій кількості при більш пильному погляді на паремійні фонди різних мов.

Звернемо увагу на нумерологему *Drei* та її значення в німецькомовній картині світу. З давніх часів *Drei* символізує закінченість, завершеність, повноту будь-чого (*Vollständigkeit*):

«*Drei machen einen Rat*» – В трьох думати краще.

«*Aller guten Dinge sind drei*» – Бог трійцю любить.

Існує й таке народне вірування: перші три плоди будь-якої рослини (три колоски, три ягоди й т.п.) слід кинути через плече. Вони призначені для лісового духу [49, с. 373].

Отже, у німецькій лінгвокультурі нумерологема *Drei* служить символом щастя: «*Dreizahl – Glückszahl*». «*Das dreifache Ausspucken über die Schulter*» – Три рази сплюнути через плече. Це теж приносить щастя.

Так, символом щастя могли виступати три талери (*Drei Taller*), або три золоті монети (*Drei Münzen*), або три кільця (*Drei Ringe*), які наречений клав у руку своїй нареченій, коли приходив до її батьків, щоб оголосити свій намір одружитися. Цей звичай німецького народу називається *Handgeld*:

«*Drei Kreuze hinter j-m/etw.machen*» – Тричі перехреститися.

«*Um drei Ecken miteinander verwandt sein*» – Бути родичами до десятого коліна.

Наступною нумерологемою, що має вагоме значення у німецькій культурі та звичаях, є *Vier*. Багато традицій пов'язано з Різдвом, а саме: м за чотири тижні до Різдва в німецьких оселях з'являються *Adventkränze* – різдвяний вінок з чотирьма свічками. Кожної неділі запалюють по одній свічці до приходу Різдва. У німецьких ФО нумерологема *Vier* вказує на якість певних дій, виконуваних у парі:

«*Vier Augen sehen mehr, als zwei*» – Чотири ока краще бачать, ніж два.

«*Es haben nun die vier Winde*» – Це тепер відомо усім.

Також ці ФО передають значення «*unter vier Augen*» – говорити удвох наодинці, на чотири ока.

Нумеральними компонентами німецьких паремій виступають також *Fünf, Sechs, Sieben, Acht, Neun, Zehn, Elf* та *Zwölf*. Перейдемо до розгляду їх семантичного навантаження.

Так, нумерологема *Fünf* має значення крайнього терміну виконання певної дії: «*bis fünf Minuten nach zwölf Uhr*» – за п'ять хвилин до півночі, в останню хвилину (мить). Крім того, нумерологема *Fünf* має значення життєвих змін:

«*Seine fünf Sinne zusammennehmen (zusammenhalten)*» – Зібратися духом.

«*Ein Mensch sein, wie fünf auf ein Lot gehen*» – Бути гарною людиною.

«*Verrückt und fünf und drei ist neune*» – Божевільному і п'ять плюс три дев'ять.

Багато звичаїв та традицій у німецькій культурі пов'язані з нумерологема *Sieben* та *Neun*. Так, напередодні свята *Weihnachten* традиційною для німців є вечеря з семи або дев'яти справ. Худобі на *Weihnachten* давали сім різновидів кормів.

Проаналізувавши паремійні одиниці з нумеральним компонентом *Sieben*, дійшли висновку, що ці ФО об'єднує сема «релігійність» або «міфічність». Описані вище звичаї пов'язані з релігією, а також з особистістю Ісуса Христа. Це знайшло свою експлікацію в пареміях:

«*Ein Buch mit sieben Segeln*» – Книга за сімома вітрилами.

«*In sieben Sprachen schweigen*» – Мовчати на семи мовах.

«*Sieben Weisen*» – Сім мудреців.

«*Die sieben Weltwunder*» – Сім чудес світу.

Отже, нумерологема *Sieben* має велика значення у релігіях і віруваннях людей, у науці, техніці, мистецтві, з огляду на це можна пояснити наявність великої кількості ФО з даним нумеральним компонентом у різних мовах. Тому закономірно, що в багатьох мовах існують повністю або частково запозичені з Біблії ФО: «*Die sieben Todsünden*» – Сім смертних гріхів.

Паремійні одиниці німецької мови з нумеральним компонентом *Neun* мають позитивну конотацію та узагальнюють позитивний суспільний досвід:

«*Alle neune!*» – Всі дев'ятки! (Під час гри в кеглі). Вигравати в усьому, бути дуже успішним.

«*Die neuen Musen*» – Дев'ять муз.

Наступна нумерологема, що відіграє важливу роль у німецькій культурі – це *Elf*. Традиційно 11 листопада в Німеччині починається *Fasching*. У цей день люди загадують об 11 годині бажання, яке

обов'язкове має здійснитися через магію чисел *Schnapszahl*. Як відомо *Schnapszahl* є магічним та щасливим.

Нумерологемою, з якою в німецькій лінгвокультурі пов'язані не завжди приємні емоції, добрі традиції та звичаї, є *Dreizehn*. У свою чергу ФО з цим нумеральним компонентом підтверджують це:

«*Mancher Tag hat zwölf Stunden und dreizehn Unglücke*» – В одному дні може бути дванадцять годин і тринадцять нещасть.

«*Die böse Dreizehn*» – «чортова дюжина» [49, с. 15].

Отже, проаналізувавши на основі опертя на паремійні одиниці німецької мови з нумеральним компонентом, можна стверджувати, що нумерологеми як складові частини паремійних одиниць відіграють важливу роль передачі особливостей звичаїв та традицій носіїв німецької культури, що відбивається й у їхній мовній картині світу та знаходить своє закріплення, перш за все, за допомогою паремій, які мають яскравий, національно зумовлений характер.

2.3. Ціннісні домінанти концептосфери німецьких паремій з нумеральним компонентом

На сучасному етапі розвитку фразеології неможливе її вивчення без належного врахування когнітивних аспектів. Звісно, що когнітивна наука займається інформацією про світ у його різноманітних ракурсах і зв'язках, вивчаючи такі складні феномени людського буття, як сприйняття світу і відображення сприйнятого у свідомості людини, як пам'ять і організація розумових здатностей людини.

Дослідження лінгвістів засвідчують, що когнітивні механізми мають універсальний характер. Застосування когнітивного аспекту дослідження номінаційних процесів уможливило з'ясування того факту, що при творенні номінативних одиниць використовуються різні психічні

механізми, пізнавальні можливості свідомості, що зумовлює принципово новий погляд на диференціацію мотиваційних відношень.

Згідно з когнітивними підходами, в основі семантики фразеологічної одиниці виділяється концептуальна структура, призначена для представлення стереотипної ситуації, – так званий фрейм (сценарій). Когнітивна семантика дає змогу найповніше з'ясувати, як у фразеології відбивається пізнавальний досвід людини. Наближення до глибинного змісту етнокультурної специфіки фразеологічного знака й усебічне дослідження його прагматичного змісту й конотації можливе через концептуальний аналіз.

Ідіоми з точки зору когнітивістики вважаються *гештальтами* (комплексна, цілісна функціональна розумова структура, що впорядковує різноманіття окремих явищ у свідомості), оскільки мають спільні ознаки. *Гештальтний* (образний) різновид базується на асоціативній частині когнітивної моделі з чуттєвими образами, уявленнями, відчуттями на основі зіставлення двох ментально-психонетичних комплексів.

Створення ФО у процесі лінгвокреативної мисленої діяльності спирається на сферу фонових знань людини, у яку інформація поступає з індивідуального або соціального досвіду його діяльності у зримому просторі. Таким чином, ФО на відміну від слів прямо відображають когнітивну діяльність членів мовного колективу, яка заснована на представленні про світ носіїв мови, на їх відношення один до одного, на тому, що відбувається з ними у цьому світі – все це можливо тому, що сама мовна система містить механізм, який забезпечує цю діяльність [42].

Одним з основних понять когнітивної лінгвістики є поняття «концептосфера». Під концептосферою розуміють сукупність концептів, які існують у свідомості носіїв мови [21, с. 29]. Чим багатша культура, фольклор, література, наука, образотворче

мистецтво, історичний досвід, та релігія нації, тим багатше концептосфера мови. Національна концептосфера складається з індивідуальних, групових, класових, національних та універсальних концептів, які передають загальнолюдські цінності.

На думку Д.С. Лихачова, концептосфера національної мови складається з окремих варіантів, які групуються між собою [21, с. 29]. Так, існує концептосфера німецької мови, а в ній концептосфера «сім'ї», «політики», «молоді», індивідуальна концептосфера та інші. Концептосфера мови співвідноситься з поняттям концептосфери культури.

Аналіз німецьких паремій з нумеральним компонентом дозволив виявити такі нумерологеми, що найчастіше виступають компонентами у ФО: *Ein(s) (erst)*, *Zwei (zweit)*, *Drei (dritt)*, *Vier*, *Fünf*, *Sechs*, *Sieben*, *Zehn (zehnt)*, *Zwölf*. Частота вживання нумерологем у пареміологічних одиницях та представлену в пареміях номінативну парадигму наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Нумерологеми в німецькомовній картині світу

№ з/п	Числів-ник	Частота нумерологем в матеріалі дослідження		Концепти
		абс.	відн. (%)	
1.	<i>Ein(s)(erst)</i>	50	44,5%	<i>Mensch, Beziehungen, Moral, Weisheit, Wahrheit, Zeit; Ganzheit</i>
2.	<i>Zwei (zweit)</i>	30	19,8%	<i>Beziehungen, Schicksal, Weisheit</i>
3.	<i>Zehn (zehnt)</i>	10	9,9%	<i>Beziehungen, Schicksal, Weisheit, Zeit</i>
4.	<i>Drei (dritt)</i>	16	7,9%	<i>Beziehungen, Weisheit</i>
5.	<i>Sieben</i>	10	5,9%	<i>Weisheit, Schicksal, Beziehungen, Moral</i>

6.	<i>Fünf</i>	5	2,9%	<i>Moral, Schicksal</i>
7.	<i>Vier</i>	3	2,4%	<i>Schicksal, Moral</i>
8.	<i>Neun</i>	3	1,4%	<i>Schicksal, Moral</i>
9.	<i>Elf</i>	3	1,4%	<i>Weisheit, Schicksal</i>
10.	<i>Zwölf</i>	3	1,4%	<i>Mensch, Schicksal</i>
11.	<i>Sechs</i>	2	0,9%	<i>Weisheit, Schicksal</i>
12.	<i>Acht</i>	2	0,9%	<i>Moral</i>
		150	100%	

Отже, аналіз концептосфери німецьких паремій, що містять нумерологеми *Ein(s)*, *Zwei*, показав, що найчастотнішим серед представлених у пареміологічних одиницях є **концепт MENSCH /ЛЮДИНА**, що реалізується в таких гіпоконцептуальних доменах:

1) Суперечливість характеру і поведінки людини – **WIEDERSPRÜCHLICHKEIT**: *Der eine sät, der andere schneidet. Der eine hat die Muhe, der andere hat die Brühe. Der eine klopft auf den Busch, der andere fängt den Vogel. Der eine will hist, der andere will hott* – Хто в ліс, хто по дрова.

2) Необхідність навчатися на чужих помилках – **ÜBUNG**: *Ein faules Ei verdirbt den ganzen Brei; Ein fauler Apfel macht zehn faule Äpfel* – Одна паршива вівця все стадо псує.

3) Різний та схожий, у своїх вчинках люди можуть бути схожими (переважно негативна конотація) – **VERSCHIEDENHEIT und ÄHNLICHKEIT**: *Einer ist es gut wie der andere*; – та відрізнятися (паремія часто має форму антитези): *Der eine hat die Muhe, der andere hat die Brühe. Der eine spitz die Bolzen, der andere verschießt sie* – Один вигадує, інший виконує.

Наступним за частотністю відображення в проаналізованих німецьких паремійних одиницях є **концепт HALTUNG/ВІДНОСИНИ**, що розкривається у наступних гіпоконцептах/доменах:

1) Засудження нерозумного прагнення до влади – **MISSBILIGUNG**: *Zwei Hunde an einem Bein kommen selten überein; Zwei Bären vertragen sich nicht in einer Höhle* – Два медведі в одній берлозі не уживуться.

2) Неефективність протиставлення «людина – колектив» – з негативною конотацією – **KOLLEKTIVITÄT**: *Einer ist keiner* – Один в полі не воїн; *Ein Mann ist kein Mann* – Один у полі не воїн; *Ein ungerechter Pfennig frisst zehn andere; Ein Narr kann in einer Stunde mehr fragen, als zehn Weisen in einem Satz beantworten können* – На дурні питання не має правильної відповіді; *Auf einem Bein kann man nicht stehen*.

3) Опозиції «людина–людина» – такі паремійні одиниці часто містять нумерологему *Zwei*, що підсилює значення несумісності, неможливості співпраці – **OPPOSITION**: *Wenn zwei sich streiten, freut sich der dritte; Wenn zwei das gleiche tun, ist es nicht das gleiche; Für einen Gebildeten gibt man zwei Ungebildeten; Zwei Hartschädel sind einander geraten* – Натрапила коса на камінь.

4) Довіри, взаємоповаги та допомоги – **VERTRAUEN**: *Dazu gehören zwei* – Тут необхідна (взаємна) згода; *Ein Faden von vielen gibt für den Bettler ein Hemd*.

Концепт GANZHEIT/ЦІЛІСНІСТЬ реалізується у німецьких паремійних одиницях через наступні гіпоконцепти:

1) Неповноти – **UNFÜLLE**: *Einmal ist keinmal* – Один раз не в рахунок; *Eine Schwalbe macht keinen Frühling* – Одна ластівка весни не зробить; *Von einem Streich fällt kein Baum* – За один раз дерево не зрубаш.

2) Циклічності та цілісності – ZYKLIZITÄT: *Jedes Ding hat ein Ende, die Wurst zwei; Richter sollen zwei gleiche Ohren haben* – Спершу розсуди, потім осуди.

Концепт SCHICKSAL/ДОЛЯ, що є третім за частотністю, вербалізується за допомогою нумерологем *Zwei, Vier, Zehn* та розкривається у наступних доменах:

1) Страждання – людське життя сповнене страждань і горя, неприємностей – LEIDEN: *Wer zwei Hasen zugleich hetzt, fängt keinen* – Хто два зайці гонить, той жодного не зловить.

2) Щастя, яке мають не усі люди – GLÜCK: *Nicht alle Esel haben vier Beine* – Не всі віслюки на чотирьох ногах; *Der Sperling in der Hand ist besser als zehn auf dem Dach* – Краще синиця в руці, ніж...

3) Уміння знайти вихід з будь-якої складної ситуації, знайти спосіб уникнути небезпеки – FINDIGKEIT: *Ein alter Fuchs geht nicht zum zweiten Mal ins Garn* – Стару лисицю вдруге у капкан не заманиш.

4) Позитивне ставлення, віра в краще – GLAUBEN: *Zwischen zwölf und Mittag vieles noch geschehen mag; Freunde in der Not gehen zehn auf ein Lot* – Друзі всіх скарбів дорожчі; *Wo sechs essen, wird auch der siebente satt; Vier Augen sehen mehr als zwei* – Розум добре, а два краще.

Концепт MORALITÄT/МОРАЛЬ вербалізується через пов'язане з нумерологемою *Ein(s)* значення поодинокі дії, яка є суспільно небажаною, а тому має негативні наслідки: *Einmal ertappt, ist hundertmal schuldig* – Один раз украв, а на весь вік злодієм став; *Aus einem kleinen Funken kommt oft großes Feuer* – Від малої іскри велика пожежа.

Концепт WEISHEIT/МУДРІСТЬ вербалізується за допомогою нумерологем *Ein(s), Zwei, Zehn* і реалізується у таких гіпоконцептах:

1) Зваженість рішень і дій, розважливості – VERNÜNFTIGKEIT: *Der erste Gedanke ist nicht immer der beste; Besser zehn mal messen, als einmal vergessen; Zehn miß, einmal schneide. Besser zweimal fragen als einmal irgehen* – Краще двічі спитати, ніж один раз заблудити; *Ein*

Mann, ein Wort – Давши слово, тримайся; *Zehn miß, einmal schneide* – Десять раз відміряй, один раз відріж; *Besser zehn mal messen, als einmal vergessen* – краще десять раз відміряй, ніж один раз забути.

2) Цінність людського розуму і досвіду – VERNUNFT und ERFAHRUNG: *Zwei Köpfe sind besser als einer* – Одна голова добре, а дві краще; *Auf ein Warum hat er zehn Darum* – На одне запитання в нього десять відповідей.

Концепт WAHRHEIT/ПРАВДА вербалізується за допомогою нумерологем *Ein(s)*, засуджується брехня, обман тощо: *Besser ein Auge verlieren als den guten Ruf* – Безчестя гірше смерті.

Концепт ZEIT/ЧАС – наголошується на швидкоплинності часу: *Як один день. Wer länger schläft als sieben Stund, verschläft sein Leben wie ein Hund.*

Heute ist besser als zehn Morgen.

Таким чином, концептосфера німецьких паремійних одиниць з нумеральним компонентом утворюється завдяки конфігураціям різних ментальних одиниць німецької лінгвокультури (рис. 1).

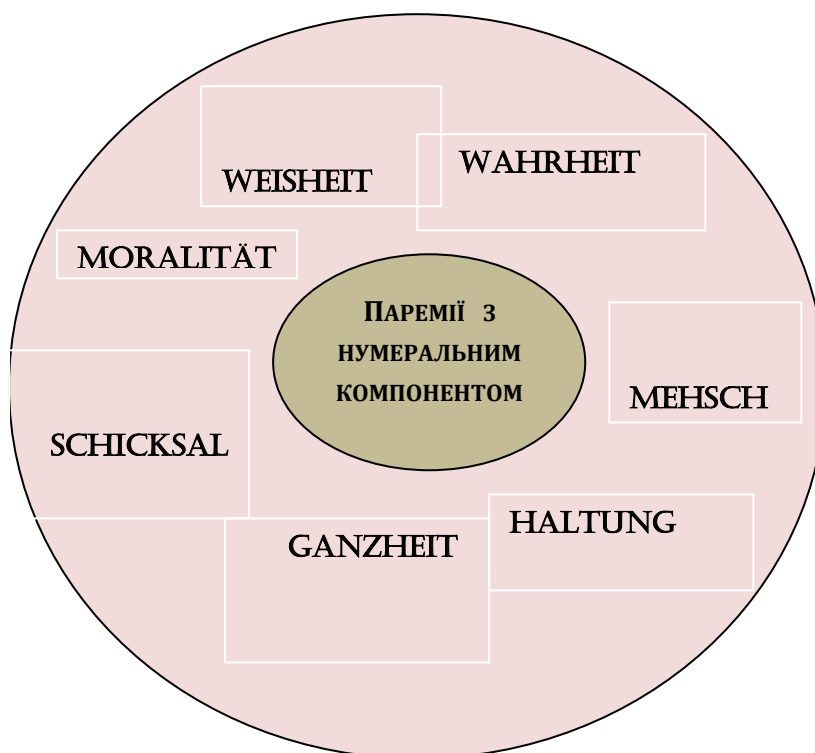

Рис. 1. *Концептосфера німецьких паремій з нумеральним компонентом*

Підсумовуючи, зазначаємо, що прислів'я та приказки займають важливе місце серед величезного фонду німецької народної творчості. Характерна ознака проаналізованих нами паремійних одиниць виявляється у можливості передавати загальне у конкретному: позитивні чи негативні якості людей, явища природи тощо.

Говорячи про текстоутворюючі можливості німецьких стійких сполук та паремій з нумерологемою та враховуючи проведений аналіз ФО, виділяємо наступні прагматичні функції зазначеного класу мовних одиниць:

- соціальна характеристика людини,
- аргументаційний вплив та образність наголошення чогось важливого,
- емоційне ставлення до предмета висловлювання,
- полегшення процесу комунікації,
- іронічне дистанціювання тощо.

Отже, пареміологічна зона – особлива зона в структурі концепту, оскільки вона відбиває не сучасні, а переважно історичні уявлення про відношення народу до концепту й розумінні народом різних сторін цього концепту.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено аналіз особливостей мотивації лінгвокультурної інформації німецьких паремій з нумеральним компонентом. Результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

У наукових лінгвістичних розвідках останніх років увага зосереджується на мовних засобах вираження картини світу. у центрі уваги мовознавців опиняється

Людина як носій мови, котрий репрезентує ту чи іншу культуру, знаходиться у центрі уваги мовознавців. Йдеться про актуалізацію лінгвокультурологічного й когнітивного підходів до вивчення мовних явищ, структур і процесів.

Фрагментами мовної картини світу виступають ФО, що завжди зорієнтовані на людину і виражають суб'єктивне ставлення до навколишнього світу. ФО представляють різноплановий матеріал для вивчення складних процесів когнітивної обробки інформації свідомістю носіїв мови. У семантиці ФО відбивається мовна свідомість особистості, її суб'єктивне сприйняття дійсності.

З'ясовано, що важливу роль у відображенні змін, що відбуваються в історії будь-якого народу, відіграють паремійні одиниці як маркери національно-культурного компонента мови. Паремійні одиниці розширюють світогляд людини, знайомлять з історією, культурою країни, мову якої вивчаємо та є джерелом збагачення фразеологічного складу німецької мови. Тематичне розмаїття паремійних одиниць німецької мови зумовлене нерозривним їх зв'язком з життям народу, відображенням у них історії, побуту, звичаїв.

Основними рисами, що визначають мовну форму паремійних одиниць є узагальнюючий характер змісту, фольклорне походження, переважно побутово-розмовна сфера вживання. За своєю синтаксичною

структурою німецькі прислів'я – це оповідальні і спонукальні пропозиції. Семантичними класами німецьких паремій є розумова здатність; пізнавальні здібності; ефективне використання набутих знань у процесі життєдіяльності; соціальний фактор як активна діяльність життєвого досвіду; природні задатки; здатність вирішувати завдання.

Важливою характеристикою ФО будь-якої мови є міра фразотворчої активності їх компонентів. У ході інвентаризації досліджуваних одиниць виявлено, що ФО з нумеральним компонентом яскраво ілюструють національно й культурно зумовлені концепти в мові. Розвиток сучасного суспільства характеризується підвищеним інтересом до нумерології. Семіотичні одиниці, що містять цифри як національну категорію міри, виступають маркером національно-культурної свідомості.

Встановлено, що паремійні одиниці можна вважати прецедентним феноменом, що формує когнітивну основу лінгвокультурної спільноти. Значення паремій з нумеральним компонентом може бути різноманітним (нейтральне, емоційно забарвлене). У німецькій мові найчастіше компонентами ФО є нумерологеми *Eins*, *Zwei*, *Drei*, *Vier*, які несуть різне семантичне навантаження.

Здебільшого паремійні одиниці німецької мови з нумеральним компонентом мають позитивну конотацію і узагальнюють позитивний суспільний досвід. ФО прямо відображають когнітивну діяльність членів мовного колективу

Ключовим поняттям когнітивної лінгвістики є поняття «концептосфера», під якою розуміють сукупність концептів, що існують у свідомості носіїв мови. Чим багатша культура, фольклор, література, наука, образотворче мистецтво, історичний досвід, та релігія нації, тим багатше концептосфера мови.

Аналіз концептосфери німецьких паремій, що містять нумерологеми *Ein(s)* (*erst*), *Zwei* (*zweit*), *Drei* (*dritt*), *Vier*, *Fünf*, *Sechs*,

Sieben, Zehn (zehnt), Zwölf, показав, що ціннісними домінантами концептосфери німецьких паремій з нумеральним компонентом є такі концепти: MENSCH, HALTUNG, GANZHEIT, SCHICKSAL, MORALITÄT, WEISHEIT, WAHRHEIT, ZEIT. Кожен концепт розкривається у гіпоконцептах/доменах. Концептосфера німецьких паремій з нумерологемою у якості компонента утворюється завдяки конфігураціям різних ментальних одиниць німецької лінгвокультури.

Характерна ознака проаналізованих нами паремійних одиниць виявляється у можливості передавати загальне у конкретному: позитивні чи негативні якості людей, явища природи тощо. Основними прагматичними функціями зазначеного класу мовних одиниць виступають: соціальна характеристика людини, аргументаційний вплив та образність, емоційне ставлення до предмета висловлювання, полегшення процесу комунікації, іронічне дистанціювання тощо.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Перспективним напрямком подальших наукових розвідок вважаємо вивчення прагматичних особливостей ФО з нумеральним компонентом у художній комунікації, їх стилістичне новоутворення та функції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко Н. Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознание и культура. Москва: Academia, 2002. 394 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків, 1987. 136 с.
3. Баран Я., Зимомря М. Теоретичні основи фразеології: навчальний посібник. Ужгород: Ужгородський державний університет, 1999. 176 с.
4. Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології. Львів: Вища школа, 1980. 155 с.
5. Болдырев Н. Н. Значение и смысл с когнитивной точки зрения и проблема многозначности. *Когнитивная семантика: Материалы второй международной школы-семинара. Ч.1.* Тамбов: Изд-во ТГУ. 2000. С. 11–17.
6. Болотов В. И. Эмоциональность текста в аспектах языковой и неязыковой вариативности. Ташкент, 1981.
7. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. Москва: Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
8. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Национально-культурная семантика русских фразеологизмов. *Словари и лингвострановедение.* Москва: Русский язык, 1982. С. 89–98.
9. Гаврись В. І. Джерела виникнення фразеологічних зворотів німецької мови. *Іноземна філологія.* 1989. № 19. С. 78–84.
10. Головіна Н. Б. Фразеологічна стилістика побажань української та німецької мов. *Наукові записки. Випуск 95. Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч.* Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. 580 с.
11. Гудков Д. Б., Ковшова М. Л. Телесный код русской культуры. Москва: Гнозис, 2007. 288 с.
12. Денисенко С. Н. Фразообразование в немецком языке. Львов: Высш. школа, 1988. 195 с.

13. Жаботинская С. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки*. Вип. 11. Черкаси, 1999. С. 12–25.
14. Заваринська І. Ф. Культурно-національна семантика фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом в аспекті мовно-концептуальної картини світу (лінгвокультурологічний аспект). *Лінгвістика*. 2009. № 2. С. 139–147.
15. Жаботинская С. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки*. Вип. 11. Черкаси, 1999. С. 12–25.
16. Калякіна О. О. Комунікативно-стилістична модифікація фразем у заголовках української преси кінця ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.
17. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
18. Кибрик А. А. Языковая картина мира: Энциклопедия Кругосвет. Москва, 2002. С. 103.
19. Кононенко І. В. Національно-мовна картина світу: зіставний аспект (на матеріалі української та російської мов). *Мовознавство*, 1996, №6. С. 39–45.
20. Левин Ю. И. Провербиальное пространство. *Паремнологические исследования*. Москва: Наука, 1984. С. 110–141.
21. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка. *Русская словесность: Антология*. Москва: Academia, 1997. С. 28–37.
22. Малыгин В. Т. Сравнительно-сопоставительное исследование английской фразеологии: *Вестник Владимирского гос. пед.*

университета. *Научно-методический журнал*. Владимир: Изд-во Владимир. ун-та, 1999. Вып. 4. С. 52–53.

23. Норман Б. Ю. Наивно-математическая картина мира и ее отражение в языке. *Типологические обоснования в грамматике: К 70-летию проф. В.С. Храковского*: Сб. ст.. Москва: Знак, 2004. С. 358–367.

24. Пименова М. В. Душа и дух: Особенности концептуализации. Кемерово: ИПК «Графика», 2004. 386 с.

25. Попова З., Стернин И. Понятие “концепт” в лингвистических исследованиях. Воронеж: Кафедра общего языкознания и стилистики Воронежского ГУ, 1999. 30 с.

26. Привалова И. В. Интеркультура и вербальный знак (лингвокогнитивные основы межкультурной коммуникации): Монография. Москва: Гнозис, 2005. 472 с.

27. Приходько Г. І. Етнокультурний складник фразеологічних одиниць: *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. *Мовознавство*. Том 2, № 5, 2016. С. 76–77.

28. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.

29. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти): монографія. Київ–Черкаси: Брама, 2004. 276 с.

30. Селіванова О. О. Когнітивна концепція словотвірної мотивації. *Проблеми загального германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя проф. В. В. Левицького*: зб. наук. праць. Чернівці: Книги XXI, 2008. С. 379–389.

31. Селиванова Е. А. Социокультурная информация интертекста как ключ энигматического дискурса кроссворда. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса: Вид-во МГУ, 2014. № 8, Т. 2. С. 82–86.

32. Сприса О. Прецедентні феномени й арабомовна соціокультурна компетенція (на матеріалі текстів кросвордів). *Мова і суспільство*. 2012. Випуск 3. С. 289–295.
33. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты: книга. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996. 288 с.
34. Телия В. Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов. *Славянское языкознание. XI международный съезд славистов*. М., 1993. С. 308.
35. Ужченко В. Д. Нові лінгвістичні парадигми «концепт – фразеологізм – мовна картина світу». *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2006. С. 146–151.
36. Федорова Л. Ю. Прецедентные феномены культуры в сознании современной студенческой молодежи: опыт социокультурного анализа: автореф. дис. ... канд. социол. наук: спец. 22.00.06. Ростов н/Д., 2008. 24 с.
37. Швачко С. О. Лінгвокогнітивні параметри конститuentів поля кількості. Вступ до мовознавства: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. Вінниця: Нова книга, 2006. С. 30–49.
38. Юрченко О. С. Формування фразеологічного фонду української літературної мови. Київ: Вища школа, 1988. 178 с.
39. Burger H. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 2. überarbeitete Auflage. – Berlin: Erich Schmidt, 2003. 130 S.
40. Fleischer W. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: VEB, Bibliographisches Institut, 1982. 250 S.
41. Liebert W.-A. *Metaphernbereiche der deutschen Alltagssprache. Kognitive Linguistik und die Perspektiven einer Kognitiven Lexikografie*. – Frankfurt a. M.: Lang, 1992. 262 S.

42. Schemann H. Idiomatik und Antropologie. „Bild“ und „Bedeutung“ in linguistischer, sprachgenetischer und philosophischer Perspektive. – Hildesheim, Zürich, New York, 2002. 154 S.

43. Tschernyseva I. Feste Wortkomplexe des Deutschen in Sprache und Rede. Moskau: Vyssaya Skola, 1980. 204 S.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

44. ВД 1994: Девкин В. Д. Немецко-русский словарь разговорной лексики. Москва: Высш. школа, 1994. 344с.

45. СД 2005: Денисенко С. Н. Словник-довідник з фразеологічної деривації на основі існуючої фразеології німецької мови з перекладом прикладів на українську та російську мови. Вінниця, Нова Книга, 2005. 288 с.

46. Латинська фразеологія. Словник-довідник. Київ: Академвидав, 2009. 343 с.

47. Мальцева Д. Г. Германия: страна и язык. Landeskunde durch die Sprache: Лингвострановедческий словарь. Москва, 2000. С. 111–120.

48. НУФС: Німецько-український фразеологічний словник у двох томах. Київ: Радянська школа, 1981. 565 с.

49. Трессидер Д. Словарь символов. Москва: Гранд, 1999. 442 с.

50. ФСНМ: Фразеологічний словник німецької мови / Укладачі: Осовецька Л. С., Сільвестрова К. М. Київ: Радянська школа, 1964. 715 с.

51. ФСУМ: Фразеологічний словник української мови. Укладачі: Білоноженко В. М. та інші. Київ: Наукова думка, 1993.

52. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in sechs Bänden. Hrsg. und bearbeitet vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion unter Leitung v. G. Drosdowski. Mannheim – Wien – Zürich, 1977. 816 S.

53. Duden. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten/Wörterbuch der deutschen Idiomatik/hrsg. und bearbeitet von Günther Drosdowski und

Werner Scholze – Stubenrecht. – Mannheim, Leipzig; Wien; Zürich; Duden – verl., 1992. 864 S.

54. Duden. Redensarten. Herkunft und Bedeutung/von R. Köster – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich; Duden – verl., 1999. 926 S.

ДОДАТКИ

Перелік ФО з нумерологією як компонент

EIN(S)

„*Auf ein Warum hat er zehn Darum*“ – на одне питання десять відповідей

„*Ein faules Ei verdirbt den ganzen Brei*“ – одна ложка дьогтю псує бочку меду

„*Es ist dummer Fuchs, der nur ein Loch weiß*“ – нерозумний лис, якщо він знає лише одну нору

„*Es ist eine schlechte Maus, die nur ein Loch weiß*“ – погана миша, яка знає лише одну нору

„*Eine Schwalbe macht keinen Frühling*“ – одна ластівка весни не зробить

„*Besser ein Auge verlieren als den guten Ruf*“ – краще одне око, ніж втратити хорошу репутацію

„*Ein Faden von vielen gibt für den Bettler ein Hemd*“ – зі світу по нитці й жебраку сорочка

„*Zwei Köpfe sind besser als einer*“ – одна голова добре, а дві краще

„*Der eine spitz die Bolzen, der andere verschießt sie*“ – один вигадує, інший виконує

„*Wie ein Paar alte Latschen*“ – два сапога-пара

„*Auf der Hohe Gipfel vergiss nicht, was ein Freund wiegt in der Not*“ – не буває лиха без добра

„*Der eine sät, der andere schneidet*“ – один сіє, а інший жне

„*Der eine hat die Muhe, der andere hat die Brühe*“ – один працює, а інший заробляє

„*Ein Narr kann in einer Stunde mehr fragen, als zehn Weisen in einem Satz beantworten können*“ – на дурні питання не має правильної відповіді

„*Von einem Streich fällt kein Baum*“ – за один раз дерево не зрубаєш

„*Auf einem Bein kann man nicht stehen*“ – на одній нозі не встояти

„*Mit einem Affen nach Hause kommen*“ – прийти додому п'яним, «під мухою»

„*Ein Narr war je so dumm, er fand einen, der ihn für klug hielt*“ – ніхто дурня не похвалить крім самого себе

„*Einer für alle, alle für einen*“ – один за всіх і всі за одного

„*Alle für einen, einer für alle*“ – всі за одного і один за всіх

„*Aus einem kleinen Funken kommt oft großes Feuer*“ – часто з маленької іскри виникає великий вогонь

„*Einer ist keiner*“ – один в полі не воїн

„*Eins und alles*“ – всіх і кожного

„*Eines schickt sich nicht für alle*“ – кожному своє

ZWEI

„*Auf zwei Hochzeiten tanzen*“ – на двох весіллях танцювати

„*Zwei Herren dienen*“ – служити двом панам

„*Zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen*“ – одним пострілом двох зайців вбити

„*Zwei Würfe mit einem Stein tun*“ – вбити одним махом двох зайців

„*Zwei Köpfe sind besser als einer*“ – одна голова добре, а дві краще

„*Zwischen zwei Feuer geraten*“ – між двома вогнями

„*Zwei linke Hände haben*“ – бути незграбним

„*Zwischen zwei Stühlen sitzen*“ – сидіти між двома стільцями

„*Auf beiden (auf zwei) Schultern Wasser tragen*“ – на двох плечах воду носити

„*Auf zwei Augen (nur noch) stehen*“ – бути останнім представником вимираючого роду

„*Zwei Seiten haben*“ – дві сторони однієї медалі

„*So sicher, wie zwei Mal zwei, vier ist*“ – впевнені як два на два чотири

„*Richter sollen zwei gleiche Ohren haben*“ – спочатку розсуди, потім засуди.

„*Von zwei Übeln wählt man das kleinere*“ – з двох зол обирають менше

„*Zwei Hund an einem Bein kommen selten überein*“ – два ведмедя не уживаються в одній берлозі

„*Zwei Bären vertragen sich nicht in einer Höhle*“ – два ведмедя не уживаються в одній берлозі

„*So sicher, wie zwei mal zwei ist vier*“ – зрозуміло як два на два чотири

„*Man soll nicht zwei Hasen auf einmal jagen*“ – за двома зацями погонишся, ні одного не спіймаєш

„*Zwei Seelen und ein Gedanke*“ – у різних людей думки збігаються

„*An zwei verschiedenen Strängen ziehen*“ – діяти урозбрід

„*Wenn zwei sich streiten, freut sich der dritte*“ – коли двоє сваряться, радіє третій

„*Besser ein eigenes Auge als zwei fremde*“ – краще побачити все на власні очі, ніж почути від інших

„*Wenn zwei das gleiche tun, ist es nicht das gleiche*“ – коли двоє роблять однаково, це не є однаковим

„*Für einen Gebildeten gibt man zwei Ungebildeten*“ – на одного освітченого є два не освітчених

„*Ein alter Freund ist zwei neue wert*“ – старий друг вартий двох нових

DREI

„*Für drei arbeiten*“ – працювати за трьох

„*Durch drei Bretter sehen*“ – бачити крізь три дошки

„*Nicht bis drei zählen können*“ – не пораховувати й до трьох

„*Etw. in (mit) drei Worten sagen*“ – казати про щось у трьох словах

„*Drei Meilen hinter dem Mond leben*“ – жити в трьох милях за місяцем

„*Hunger für drei haben*“ – мати голод на трьох

„*Drei machen einen Rat*“ – в трьох думати краще

„*Aller guten Dinge sind drei*“ – Бог трійцю любить

„*Es ist drei Viertel auf (kalte) Erbsen*“ – (жартівливо) половина вчорашнього (відповідь на питання «Котра година?»)

VIER

„*Es haben nun die vier Winde*“ – це тепер відомо усім

„*In alle vier Himmelsrichtung*“ – на всі чотири сторони

„*In die vier Richtungen der Windrose*“ – на всі чотири сторони

„*Vier Augen sehen mehr als zwei*“ – чотири ока бачать краще ніж два

„*So sicher, wie zwei mal zwei ist vier*“ – зрозуміло як два на два чотири

„*Das Buch der vier Könige*“ – колода карт

FÜNF

„*Seine fünf Sinne zusammennehmen (zusammenhalten)*“ – зібратися духом

„*Sich etw. an den fünf Fingern abzählen können*“ – можна на п'яти пальцях перерахувати

„*Ein Mensch sein, wie fünf auf ein Lot gehen*“ – бути гарною людиною

„*Nicht für fünf Pfennig(e)*“ – не продешевити

„*Verrückt und fünf und drei ist neune*“ – божевільному і п'ять плюс три дев'ять

„*Seiner fünf Sinne nicht mehr mächtig sein*“; „*er ist nicht im Besitz seiner fünf Sinne*“ – бути несповна розуму

„*Auf seinen fünf Augen beharren*“ – вперто наполягати на своєму

„*Alle fünf Finger nach etw. lecken*“ – облизувати пальчики (в передчутті)

„*Fünf gerade sein lassen*“ – поблажливо поставитися до помилки

SECHS

„*Durch sechs Bretter sehen*“ – Бачити крізь шість брусів

„*Wo sechse essen, wird auch der siebte satt*“ – де шестеро їдять, там і сьомий буде ситий

SIEBEN

„*In sieben Sprachen schweigen*“ – мовчати на семи мовах

„*Sieben Weisen*“ – сім мудреців

„*Die sieben Weltwunder*“ – сім чудес світу

„*Die sieben fetten und die sieben mageren Jahre*“ – сім огрядних і сім худих років

„*Sieben auf einen Streich*“ – сім одним ударом

„*Ein Buch mit sieben Segeln*“ – книга за сімома вітрилами

„*Wähle dem, der sieben Freitage in der Woche hat*“ – вибирає того, хто має сім п'ятниць на тиждень

„*Wer länger schläft als sieben Stund, verschläft sein Leben wie ein Hund*“ – хто спить більше ніж сім годин, той проспить усе своє життя

„*Sieben sollen nicht harren auf einen Narren*“ – Семеро не чекають на дурня

„*Sieben Mann pflegen auf einen nicht zu warten*“ (*sieben Mann warten nicht auf einen*) – семеро одного не чекають

„*Ein Gesicht wie sieben Tage Regenwetter machen*“ – скорчити кислу, незадоволену фізіономію

„*Eine böse Sieben*“ – фурія

ACHT

„*An einem Hering acht Tage essen*“ – одного оселедця вісім днів їсти

NEUN

„*Alle **neun(e)** werfen*“ – кинути всі дев'ятки

„*Alle **neune!***“ – Всі дев'ятки! (Під час гри в кеглі). Вигравати в усьому, бути дуже успішним

„*Die **neuen** Muse*n“ – дев'ять муз

ZEHN

„*Keine **zehn** Pferde bringen jemanden dahin*“ – ніяка сила не змусить туди йти

„*Mit allen **zehn** Fingern nach etwas greifen*“ – намагатися досягти чогось будь-якою ціною

„***Zehn** miß, einmal schneide*“ – десять раз відміряй, один раз відріж

„*Der Sperling in der Hand ist besser als **zehn** auf dem Dach*“ – краще горобець у руці ніж десять на даху

„*Heute ist besser als **zehn** Morgen*“ – сьогодні це краще ніж десять завтра

„*In Augenzeuge gibt mehr als **zehn** Ohrenzeugen*“ – око більший свідок ніж десять вух - свідків

„*Auf ein Warum hat er **zehn** Darum*“ – на одне запитання в нього десять відповідей

„*Ein Narr kann in einer Stunde mehr fragen, als **zehn** Weisen in einem Satz beantworten können*“ – на дурні питання не має правильної відповіді

„*Besser ein Vogel in der Hand als **zehn** über Land*“ – краще одна пташка в руці ніж десять у небі

„*Freunde in der Not gehen **zehn** auf ein Lot*“ – друзі пізнаються у біді

„*Der Dussel wirft einen Stein ins Wasser und **zehn** Gescheite können ihn nicht herausholen*“ – дурень кидає камінь у воду, і десять розумних не можуть отримати його

„*Ein Gewiß ist besser als **zehn** Ungewiß*“ – один знайомий краще ніж десять не знайомих

„*Besser **zehn** mal messen, als einmal vergessen*“ – краще десять раз відміряй, ніж один раз забути

ELF

„*Elf zu werfen*“ – зазнати цілковитої невдачі (досл. кинути одинадцять у грі в кості)

„*In der **elften** Stunde*“ – в останню мить

„*Das **elfte** Gebot: lass dich nicht erwischen*“ – одинадцята заповідь: не попадайся

ZWÖLF

„*Zwischen **zwölf** und Mittag vieles noch geschehen mag*“ – за хвилину багато чого може відбутися

„*Ein Mensch wie **zwölf** aufs Dutzend gehen*“ – звичайна людина

„*Wie **zwölf** aufs Dutzend gehn*“ – бути самою пересічною людиною

DER ERSTE

„*Der **erste** Mann an (bei, von) der Spitze*“ – перша людина

„*Der **erste** Schritt*“ – перший крок

„*Die **erste** Liebe*“ – перше кохання

„*Die **erste** Hilfe*“ – перша допомога

„*Die **erste** Dame des Staates (im Staat)*“ – перша дама

„*Den **ersten** Schritt tun*“ – зробити перший крок

„*Die **erste** Geige spielen*“ – грати в першу скрипку

„*Sich die **ersten** Sporen verdienen*“ – заслужити визнання

„*Beim (mit den) **ersten** Hahnenschrei aufstehen*“ – вставити з першим півнем

„*Der **erste** beste*“ – перший кращий

„*Auf den **ersten** Blick*“ – на перший погляд

„*Der **erste** Schritt ist immer schwer*“ – перший крок завжди важкий

„*Man kehrt immer zu seiner **ersten** Liebe zurück*“ – завжди повертаються до своєї першої любові назад

„*Heute ist doch nicht der **erste** April*“ – сьогодні вже не перше квітня

„Den **ersten** Tag ein Gast, den **zweiten** eine Last, den **dritten** stinkt er fasst“ – добрі гості - швидкі гості

„Der **erste** Gedanke ist nicht immer der beste“ – гарна думка спадає на розум пізніше

„Dieses war der **erste** Streich (doch der **zweite** folgt sogleich)“ – це перша пропозиція (але друге слід негайно)

„Auf den **ersten** Ansatz“ – з самого початку, з першого разу

„Den Brunnen schätzt man **erst**, wenn er kein Wasser mehr gibt“ – що маємо не бережем, що загубим – плачем

„Den **zweiten** Schritt vor dem ersten tun“ – забігати наперед

DER ZWEITE

„Die **zweite** Front“ – друга сторона

„In **zweiter** Linie“ – на другому рядку

„Wie kein **zweiter**“ – як ніхто інший

„Die **zweite** Geige spielen“ – грати в другу скрипку

„J-d erlebt seinen **zweiten** Frühling“ – хтось переживає другу молодість

„Etw. wird j-m zur **zweiten** Natur“ – друга натура

„Etw. aus **zweiter** Hand kaufen“ – купувати з других рук

„Das **zweite** Gesicht haben“ – мати друге обличчя

„Ein alter Fuchs geht nicht zum **zweiten** Mal ins Garn“ – старий лис не йде в сітку вдруге

„Den **zweiten** Schritt vor dem ersten tun“ – робити наступний крок

„Den **zweiten** Schritt vor dem ersten tun“ – забігати наперед

DER DRITTE

„Etw. von **dritter** (anderer) Seite erfahren“ – дізнатися щось від третіх осіб (інших) сторони

„Das ist sein **drittes** Wort“ – Це його третє слово

„An einem **dritten** Ort“ – на третьому місці

„Bis ins **dritte** Glied“ – до третього покоління

„*Unrecht Gut kommt selten auf der **dritten** Erben*“ – чуже про запас не йде

„*Das ist sein **drittes** Wort*“ – це в нього з язика не сходить

„*j-n bis in den **dritten** Himmel erheben*“ – звеличувати до небес когонебудь

DER SIEBENTE

„*In **siebenten** Himmel schweben*“ – бути на сьомому небі

DER ZEHNTE

„*Das kann der **zehnte** nicht*“ – не кожен може це зробити

„*Das weiß der **zehnte** nicht*“ – не кожен це знає

„*Die **zehnte** Muse*“ – десята муза